

Michel Foucault ve Edward Said’de ‘Yazarın Ölümü’ Sorunu The Matter of the ‘Death of The Author’ in Michel Foucault and Edward Said

Emine AYDOĞAN*

Öz

Felsefe tarihinde klasik epistemenin çöküşüyle birlikte insanın doğuşunun mümkün olması gibi aynı şekilde modern epistemenin çöküşüyle birlikte yeni bir episteme olarak dilin doğuşunun söz konusu olduğu ifade edilir. Yaşanan bu paradigma değişikliğinde ya da Kopernik devriminde odak noktası, artık insandan dile kayarken hem kurucu özne fikri merkezleştirilir hem de dil merkeze alınır. Artık dil sorunu en önemli sorun olarak adını duyurur. Çağdaş felsefede gerçekleştirilmeye çalışılan bu ‘dile dönüş’e paralel olarak öne çıkan bir tema mevzubahistir. Bu tema ‘Yazarın ölümü’dür. Modern öznenin yerinden edilmesine paralel biçimde yazarın metin üzerindeki otoritesi de sarsılır. Metnin yegâne kaynağı olarak yazarın yüceltilmesi yerine metnin ve okurun yüceltilmesi anlamına gelen, dolayısıyla klasik yazar mitinin ters çevrilmesini ifade eden bu tema en temelde metin, yazar ve okur üçlemesini dile getirdiği gibi arka planında da bir özne problemini barındırır. Bu çok boyutlu problem için seçtiğimiz isimlerden ilki olarak Michel Foucault, modern felsefenin kurucu özne fikrine karşı durmakla kalmayıp insanın ölümünü de ilan eden ve “Yazar Nedir?” yazısı ile yazarın ölümünde önemli bir uğrak olarak görülen önemli bir isimdir. Yani yazarın ölümünde popüler ve aranan bir yüzdür. Diğer taraftan daha çok Postkolonyalizm tartışmaları ve Oryantalizm çerçevesinde çağına damga vuran ve birçok noktada Michel Foucault ile yakınlığı bilinmesine rağmen aynı zamanda ona karşı öznenin geri dönüşü için çabalayan Edward Said ise yaratıcı yazarlık vurgusu ile daha çok janusun diğer yüzünde yer alır. Dolayısıyla çalışmada Michel Foucault ve Edward Said’in ‘Yazarın ölümü’ noktasındaki yaklaşımları ele alınmaya ve tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Yazarın Ölümü, Michel Foucault, Edward Said, özne, metinsellik, söylem.

Abstract

In the history of philosophy, it is stated that just as the birth of the human being is possible with the collapse of the classical episteme, the birth of language as a new episteme is possible with the collapse of the modern episteme. In this paradigm shift or Copernican revolution, the focus shifts from human beings to language, and the idea of the constituent subject is both decentralised and language is put at the centre. In other words, the problem of language is now the most important problem. In parallel with this ‘return to language’ that is being attempted to be realised in contemporary philosophy, there is a theme that comes to the fore. This theme is the ‘death of the author’. Parallel to the displacement of the modern subject, the authority of the author over the text is also shaken. This theme, which means the glorification of the text and the reader instead of the glorification of the author as the sole source of the text, thus expressing the inversion of the classical author myth, basically expresses the trinity of text, author and reader, and

* Dr. Öğr. Üyesi. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü. E-posta: e.aydogan@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5173-3034

contains a subject problem in its background. As the first of the names we have chosen for this multidimensional problem, Michel Foucault is an important name who not only opposed the idea of the constitutive subject of modern philosophy, but also declared the death of the human being and was seen as an important stop in the death of the author with his article 'What is the Author?' In other words, he is a popular and sought-after face at the author's death. On the other hand, Edward Said, who has left his mark on his era within the framework of Postcolonialism debates and Orientalism, and although he is known to be close to Michel Foucault at many points, he also strives for the return of the subject against him, is more on the other side of the janus with his emphasis on creative authorship. Therefore, in this study, Michel Foucault's and Edward Said's approaches to the 'death of the author' will be analysed and discussed.

Keywords: Death of the Author, Michel Foucault, Edward Said, subject, textuality, discourse.

Giriş

Modern düşüncede öznenin merkezde olmasına paralel olarak yazar da “geleneksel anlatıların ‘buyurucu ve hiyerarşik’ düzeninin en üst noktasında” yer alırken (Erkan, 2005, s. 51) modern öznenin yerinden edilmesiyle birlikte yazarın metin üzerindeki otoritesi de sarsılır. Modern öznenin yerinden edilmesinde ilk adımlar Marx, Freud ve Nietzsche tarafından atılırken özellikle Nietzsche özne eleştirisinde olduğu gibi dil meselesinde de öncü olma işlevini sürdürür. Nietzsche’nin *Güç İstenci*’nde “ ‘Düşünme var: öyleyse düşünen bir şey var’: Descartes’ın bütün argümanlarının neticesi budur. Halbuki bu, madde anlayışımıza inancımızı ‘a priori gerçek’ olarak katmak demektir– düşünce varsa, ‘düşünen’ bir şey var demek, her eyleme bu eylemi gerçekleştiren birini ekleyen dilbilgisel alışkanlıklarımızın bir oluşumdur.” (Nietzsche, 2014, s. 327) derken özneyi dilin bir etkisi haline getirmesi ya da dili kurucu bir işlevle anması dile dönüş noktasında önemli bir adımdır. Öznenin merkezî otoritesini sarsma noktasında her ne kadar ilk atılım Marx, Freud ve Nietzsche’den gelse de Hermeneutik ve Yapısalcılıkla birlikte daha kararlı bir kopuş yaşanır. Hermeneutik ve yapısalcılıkta bir metin ya da bildirimi anlamak, onun içinde yaratılmış olduğu toplumsal ve dilsel bağlamın bilgisini gerektirdiği için böylesi bir gerçeğin farkına varılması söylemin öznesinin konumunu temelden sarsan bir ögedir ve artık anlam tümüyle bireysel konuşmacı ya da yazarın denetimi altında olan bir şey olarak görülemez (West, 2013, s. 259-260). Özellikle yapısalcılıkla birlikte dil ve söylem özneyi kuşatan bir yapı oluştururken, yazarın işlevi ve yeri, metinle ilişkisi yeniden tanımlanır (Erkan, 2005, s. 51). “Yapısalcılara göre, yazar bir metin ortaya atar, basılışına nezaret eder ve sonra geri çekilir; metnin kendine ait bağımsız bir hayat sürmesine izin verir ve onu tanımlama konusunda özel bir hak iddia etmez. Yapısalcılar yazarın ‘bir yapıtın özgül yaratıcısı’ olduğunu reddederler, çünkü yaratıcı yapıtların ‘kendi bağlamlarının (kültür ve bilginin...) ürünü oldukları’nı söylerler.” (Rosenau, 1998, s. 61) Seán Burke, fenomenoloji ve yapısalcılık arasındaki kesişmenin ikonoklastik ve geniş kapsamlı bir anti-subjektivizm biçimi ürettiğini ifade ederken biz ona bir Hermeneutik eklemesi yapabilir ve fenomenoloji, hermeneutik ve yapısalcılık arasındaki kesişmenin bir anti-subjektivizm ürettiğini söyleyebiliriz. Fenomenolojik yöntem konusunda eğitim almış ve insan öznesinin antropoloji ve psikanaliz gibi en büyük iki biliminin, öznenin yapısalcı bir işaret altında vazgeçtiğini görmüş olan Roland Barthes, Michel Foucault ve Jacques Derrida önceki biçimciliklerde olduğu gibi yazar özneyi basitçe bir kenara atmakla yetinmeyecek fenomenolojik bir eğitim onlara öznenin basitçe paranteze alınamayacak kadar güçlü ve sofistike bir kavram olduğunu öğrettiğinden daha ziyade özneliği yok edilmesi gereken bir şey olarak görecektir. Aynı şekilde öznenin ölümü yalnızca edebiyat çalışmaları alanında geçerli bir şey olarak görülmekle de yetinilmeyip insanın genel ölümüyle bağlantılandırılacaktır. Bu nedenle, fenomenoloji, hermeneutik ve yapısalcılık arasındaki sınırdaki, bildiğimiz anlamda yazarın ölümü söylemi ortaya çıkar. Dilsel yapıların ön plana çıkarılmasıyla harekete geçirilen bu Kopernik devrimi ya da paradigma değişikliği ister Kartezyen kesinlik ister Husserlci fenomenoloji, isterse de Sartreci varoluşçulukta ana hatları çizilen bireysel özgürlük doktrini açısından ele alınsın, bilincin merkezî ve kurucu rolüne doğrudan bir meydan okuma getirmiştir (Burke, 2008, s. 13).

Yapısalcılar içerisinde özellikle yazarın ölümü ile öne çıkan isim Barthes’tır. “Yazarın Ölümü” üzerine bir yazı kaleme alan Barthes, burada Balzac’ın Sarrasine öyküsünden hareketle yazı ve yazar ilişkisini sorunsallaştırır. Ona göre yazar, toplumumuzun ürettiği modern bir kişidir. Modern dönemde toplumun, o dönemin düşünsel havasının –İngiliz deneyimciliği, Fransız akılcılığı ve Reform döneminde egemen olan kişisel inanç anlayışı– etkisi ile, birey olarak insanı öne çıkardığını söyleyen Barthes,

edebiyatta ise kişi olarak yazara en fazla değer veren akımın kapitalist ideoloji ile yakınlığıyla öne çıkan pozitivizm olmasının bu minvalde son derece mantıklı olduğunu dile getirir. Yazarın imparatorluğunun hâlâ çok güçlü olduğunu ancak Mallarmé gibi –Fransa’da bunu ilk yapan kişi– kimi yazarların bu imparatorluğu sarsmak için çabaladıklarını söyler. Barthes için Mallarmé’yi bu konuda önemli kılan şey onun, yazarın değil dilin konuştuğunu düşünmesi ve kişinin yerine dilin kendisini koyma gerekliliğini fark etmesidir. Bu anlamda Mallarmé’nin edebiyat anlayışı yazının varlığını gösterebilmek adına yazarı ortadan kaldırmaya çalışır. Mallarmé ile başlayan bu süreç Valéry, Prost ile yazar imgesinin kutsallığını yitirmesine kadar devam eder. Sonrasında dilbilim, yazarın yıkımı için önemli bir araç sunmasıyla Barthes için önemli bir uğrak oluşturur. Dilbilim, “sözcelemenin aslında her aşamasında boşluklarla dolu bir süreç olduğunu, içinde kişi olarak konuşmacıların bulunması gereği olmadan da mükemmel bir biçimde işlediğini” gösterir. Yazarın metinden çekilmesinin modern metni bir bütün olarak dönüştürdüğünü söyleyen Barthes, bir metni bir Yazar’la ele almanın hem o metinde zorunlu bir durma noktası belirlemek hem de ona kesin ve son bir gösterilen vermek, yazıyı kapatmak anlamlarına geldiğini belirtir. Edebiyatın artık metne kesin ve son bir anlam yüklemeyi, anlamı durdurmayı reddettiğini bu anlamda da devrimci bir etkinliği mümkün kıldığını söyler. Anlamı durdurmayı reddetmek aynı zamanda Tanrı’yı, onun kutsal birliklerini, mantığı, bilimi ve yasaları da reddetmeyi gerektirmesinden dolayı Barthes için devrimci bir niteliktir. Sonuç olarak yazının geleceği için miti ters çeviren Barthes, okurun doğumunun bedelinin yazarın ölümü olacağını belirterek çağdaş felsefedeki bu tartışmaya damgasını vurur (Barthes, 2013, s. 61-68).

Bu anlamda Nietzsche, Mallarmé, Barthes ile başlayan bu tartışma Derrida, Foucault ve Deleuze gibi diğer postyapısalcı isimler ile daha ileriye taşınır. Özellikle Foucault’nun “Yazar nedir?” yazısı ile Barthes’ın “Yazarın Ölümü Nedir”ini tamamladığı düşünüldüğü gibi kendisi insanın, öznenin ve yazarın ölümündeki bağ ortaya koymasıyla ve anti-hümanizmiyle öne çıkarken bir Foucaultcu olarak Said’in Foucault’dan farklı olarak hümanist bir yola girmesi ve farklı bir sentez teşebbüsü ile gündeme gelmesi önemli tartışmalara kapı aralar. Bu nedenle Foucault ve Said yazarın ölümü temasında bizce birlikte bakılması gereken iki önemli isimdir.

Michel Foucault ve ‘Yazarın Ölümü’

“Kim Konuşuyor?”

“Kimin konuştuğunun ne önemi var?”

Foucault, Çağdaş felsefede “genel olarak insanın ve ondan yola çıkarak, tüm veçheleriyle öznenin ve yazarın inkârıyla nitelenen bir ekolün belirgin teorisyenleri arasında” yer alır (Goldman, 2014, s. 250). Kendisi Kartezyen düşüncenin aşkın özne fikrine karşı anti-Kartezyen söylem düzenini inşa ettiğinden sosyal bilimlerde söylemin kurucusu olarak görülür. Bu söylem düzeninde insan nesne ya da özne konumundadır. Foucault felsefe tarihinde –kendisi reddetmesine rağmen– yapısalcı, post-yapısalcı, Marksist, semiyolog gibi türlü sıfatlarla anılsa da en temelde onun söylem teorisi postyapısalcı ve postmodern olarak nitelendirilirken spesifik problemlerinin de tarih, beşerî bilgi ve dil, yönteminin ise tarihsel olduğu söylenir (Sözen, 2017, s. 61-62). Foucault’nun genel itibarıyla dahil edildiği postyapısalcılık, özne merkezliliği reddettiği gibi metin-merkezlidir ve yazar yerine metnin anlamını belirlediğini düşündüğü okuyucuyu öne çıkarır. Dil oyununu karşıtlıkların oluşturduğu kapalı yapılarla sınırlandıran yapısalcılardan farklı olarak, postyapısalcılar gösterilen karşısında gösterene öncelik tanıyarak dilin dinamik üretkenliğine ve anlamın istikrarsızlığına dikkati çekip uzlaşım salımsal temsile dayalı anlam şemalarından kopulduğunun işaretini verirler. Geleneksel anlam teorilerinde, gösterenler, bilinçli bir zihin içerisindeki gösterilene gelip durmasına rağmen postyapısalcılara göre, gösterilen asla sona ermeyen bir anlamlandırma sürecindeki bir uğrak olduğu gibi bu süreçte anlam, özne ve nesne arasındaki istikrarlı, göndergesel bir bağıntı içerisinde değil, yalnızca gösterenlerin sonsuz, metinlerarası oyunu içerisinde üretilir (Best-Kellner, 2011, s. 37). Artık metin, yazarla okur arasında sürüp giden bir oyuna dönüşür.

Foucault’da öznenin merkezleştirilmesinde ve anti-hümanizmde onun çalışmalarıyla ilgili olarak yapılan dönemselleştirmeler önemlidir. 1960’lı yıllarda bilgi sistemleri üzerinde yoğunlaşan arkeolojik bakışlı birinci dönem, 1970’li yıllarda söz konusu olan ve esas itibarıyla iktidar tipleri üzerinde yoğunlaşan

ve soykütüğü yönteminin olduğu ikinci dönem ve 1980’li yılların benlik teknolojileriyle etik ve özgürlük üzerinde odaklaşan üçüncü dönem olmak üzere üç dönemden bahsedilir. Bu üç dönemden ilk dönem özneyi, yapısalcılığın anti-hümanizmine uygun olarak, Kant’tan beri hâkim olan hümanizmde oynadığı merkezi rolden uzaklaştırmasıyla öne çıkar (Cevizci, 2009, s. 1252). Bu dönemde Foucault’nun *Kelimeler ve Şeyler*’i, Jacques Lacan’ın *Écrits (Yazılar)* ve Barthes’ın *Eleştiri ve Hakikat* adlı kitaplarıyla beraber, yapısalcı dalganın içinde değerlendirildiği gibi üslubu ve azametiyle bir dönüm noktası, varoluşçuluğa meydan okuyacak meşru bir hareketin doğduğuna dair kanıyı destekleyen bir eser olarak görülür. Diğer bir deyişle Foucault’nun *Kelimeler ve Şeyler*’i Sartrecı mirasa, yani Marksizme, anlama, aşkın olana ve insanın kendisine zıt düşünmekle kalmayıp, ona açıkça dudak büken bir kitap olarak ün kazanır. 1960’ların sonlarında, özerk öznenin reddi Foucault’nun düsturu haline gelir ve *Kelimeler ve Şeyler* bu bağlamda bir polemik sunar. Foucault’nun yerleşik kabullere bilinçli olarak, yer yer tumturaklı bir dille saldıran muhalif kitabının iki hedefinin olduğu söylenir. En yakın hedef; psikoloji, sosyoloji ve iktisadın yanı sıra tarihi ve düşünce tarihi ile bilim tarihi gibi tarihin alt dallarını kapsayan bir kategori olarak beşerî bilimlerdir. Bir sonraki ve çok daha fazla önem taşıyan hedefse, varoluşsal fenomenoloji hareketidir. Foucault’ya göre her iki düşünme biçiminin ortak noktası, insan odaklı olmalarıdır. Beşerî bilimler, ‘insanı ampirik olduğu ölçüde nesnesi olarak belirleyen’ bir grup disiplin olduğu gibi Varoluşçuluk da insanı anlamsız bir dünyaya anlam veren kahraman bir fail olarak ele alır. Foucault’ya göre bu ortak nokta olarak insan, düşüncenin en eski ve en dolaysız teması ve dile dayalı iki bilgi yönteminin arasındaki tarihsel boşlukta ortaya çıkmış yeni bir nesneden başka bir şey olmaması nedeniyle temelde hatalıdır. Foucault’nun ileri sürdüğü gibi, 1960’larda kaybolmak üzere olan tam da bu insan tasviridir. Modern epistemeyi alaşağı edip onun yerine geçecek yeni bir epistemenin belirtilerini dile daha çok önem atfedilmesinde gören Foucault, yeni doğmakta olan bir epistemenin dil etrafında kurulmayı vadettiğini ve insanın kaybolacağını ifade eder (Pars, 2016, ss. 36-38, 42). *Kelimeler ve Şeyler* insanın, tıpkı deniz kıyısında kuma çizilmiş bir yüz gibi kaybolacağını söyleyerek kurucu özne fikrinin tahkim ettiği insanın ölümünü haber verir (Foucault, 2017, s.539). Aslında bu bildirim Çağdaş dönem Fransa’da Levi-Strauss, Lacan, Althusser, Deleuze gibi önde gelen kuramcılarının çoğunun paylaştığı bir varsayım olarak öne çıkar: özne özgün değil türetilmiştir, varlık değil yokluktur ve metin, söylem, dil ya da bilinçdışı birincil ve belirleyicidir (Carroll, 1978, s. 697).

Bu bağlamda Nietzsche’nin tanrının ölümünün felsefi düşünce için vaatlerle dolu yeni bir başlangıcı müjdelediğini duyurması gibi Foucault da insanın ölümünün yeni bir episteme yaratacak denli önemli olduğunu müjdelar. Bu müjde dille, dile dönüşle alakalıdır. Dile dönüş “dilin temelde dünyaya ilişkin deneyimlerimizin oluşturuçuru unsuru olduğunun farkına varılması”dır ve bu dönüşün özünde, dilin, düşünce ve deneyimimizin zorunlu koşullarını oluşturduğu fikri yatar. Nasıl ki insanın doğuşu klasik epistemenin çöküşüyle mümkün olduysa aynı şekilde şimdi de yeniden bir epistemenin eşiğindelik söz konusudur ve dil sorunu artık en önemli sorundur. Buna göre Foucault, dilin insandan daha temel bir şey olduğunu ve ondan önce geldiğini vurgularken bir ters yüz oluşla artık çözümlenmesi gerekenin dil olduğunu ve bu dil çözümlemesinin yeni imkânlar yaratacağını düşünür (Oksala, 2022, ss. 43-44). Yazarın ölümü temasına yapılan vurgu bu minvalde dile dönüşle alakalı olarak değerlendirilmelidir. Yazı, bütünleştiren özneyi ortadan kaldırarak dilin alışıldık sınırlarının dışına taşmasının yolunu açar. Dünyaya ilişkin rasyonel ve düzenlenmiş bilgiyi mümkün kılan yegâne şey dil olduğu gibi gerçek ve akıl dışı olana da erişim sağlayan dildir. “Dil kurucu ama aynı zamanda anonim ve muğlak yapısıyla daima geriye doğru çekilen bir ufuk haline gelir ve özne, bu sınırlandırılmayacak zenginliğin geri planında, dünyayı yeni ve yaratıcı yollarla düşünüp deneyimleyebilir.” (Oksala, 2022, ss. 53-54) Foucault, “dilin varlığı ufkumuzda giderek daha parlak hale geldikçe, insanın yok olacağının işareti değil midir?” (Foucault, 2017, s. 537) diye sorarken dile dönüşün insanın ölümünün bir göstergesi olduğunu ifade eder. Peki insanın ölümü, zorunlu olarak yazarın ölümü anlamına mı gelir? Ya da yazarın ve insanın ölümü aynı ölüm müdür? Burke’e göre iki ölüm tesadüfen birbirini çağrıştırmak ya da güçlendirmek için kullanılır, ancak insan ve yazarı yaşamlarında ve ölümlelerinde neden bir ve aynı özne olarak görmemiz gerektiğine dair bir argüman sunulmaz. Yazarın, öznenin basit bir madunu ya da tezahürü olduğu ve bu nedenle aynı sonluluğun içine yazıldığı her zaman varsayılır ve hiçbir şekilde gösterilmez. Bu konuda insan ve yazarın el ele gittiği ve ikincisinin birincisinin özel bir örneği olduğu basmakalıp olarak dile getirilse de Burke için, insan ve yazarın kaderlerinin iç içe geçmiş olması tartışılmaz olsa da her zaman ve her yerde bunların birbirlerine sorunsuzca indirgenebilir

oldukları hiçbir şekilde kesin değildir (Burke, 2008, ss. 100-102). Ancak Burke'ün sözlerini tersten okuduğumuzda diyebiliriz ki her ne kadar her zaman ve her yerde bunların birbirlerine sorunsuzca indirgenebilir oldukları kesin olmasa da Burke'ün kendisinin de belirttiği gibi insan ve yazarın kaderlerinin iç içe geçmiş olması nedeniyle iki ölüm birbirini çağırır. Zira Foucault'nun kendisi de bu iki ölüm ya da kayboluş arasındaki akrabalığı kabul eder (Foucault, 2016, s. 56).

Foucault'da özne, yaratıcılık rolünden azledilip söylemin değişken ve kompleks bir işlevi haline getirilince bu kez gözler yazara çevrilir ve yazarın konumu sorgulanır. Bu noktada Foucault'ya 'Yazar nedir?' diye sorduğumuzda o bize yazar kavramının fikir, edebiyat, felsefe ve bilim tarihinde bireyleşmenin güçlü bir anını oluşturduğunu söylerken onu metinle ilişkisinden hareketle analiz etmeye çalışır. Bu noktada Nietzsche'nin her daim kulaklarda yankılanan 'Kim konuşuyor?' sorusunun da etkisiyle, yola çıkmak istediği temanın formülasyonu olarak Samuel Beckett'tan ödünç aldığını söylediği "Kimin konuştuğunun ne önemi var, birisi kimin konuştuğunun ne önemi var dedi" alıntısını verir. Kendisi, bu ilgisizlik içerisinde çağdaş edebiyatın temel etik ilkelerinden birini görmek gerektiğini düşünür. Bu ilgisizlik, daha ziyade "sürekli tekrarlanan, asla tamamen uygulanmayan, yazıyı sonuç olarak belirlemeyen, ama pratik olarak ona hâkim olan" bir tür içkin kuraldır ve bu kuralı iki büyük temasıyla özel olarak belirtmek yeterlidir. İlk temaya göre günümüz yazısı ifade temasından bağımsızlaşmıştır ve yalnızca kendine referans yapmaktadır. Buna rağmen içsellik biçimi içine alınmış değildir, kendi açıklanmış dışsallığıyla özdeşleşmektedir. Diğer bir deyişle yazı göstergeler oyunudur ve kabul ettiği ve içinde oynadığı bu düzenliliği her zaman için ihlal etme ve tersine çevirmekle ilgilenir. Yazı, kurallarının ötesine giden bir oyun olarak açılır ve böylece dışarıya geçer. Yazıda, yazmak tavrının tezahürü ya da yüceltilmesi ya da bir dilin içinde bir öznenin yakayı ele vermesi söz konusu değildir. Aksine yazan öznenin yok olmaya devam ettiği bir uzamın açılımı söz konusudur (Foucault, 2014, s. 228). İkinci tema bin yıllık bir temayı tersine çeviren yazının ölümle akrabalığıdır. Yunanlıların anlatı ya da destanları kahramanın ölümsüzlüğünü sürdürmeye yönelik ve bu anlamda eserin önceki görevi ölümsüzlük getirmek iken, eser şimdi öldürme hakkını yani kendi yazarının katili olma hakkını elde eder. Yazıyla ölümün bu ilişkisinin, yazan öznenin kişisel özelliklerinin silinmesinde de kendini gösterdiğini söyleyen Foucault için, eleştiri ve felsefe yazarın bu ölümünü kaydedeli uzun zaman olmuştur (Foucault, 2014, s. 229).

İlk tema olarak anonimiteye baktığımızda *Kelimeler ve Şeyler*'in anonim bir kitap olarak düşünülmesi gerektiğini söyleyen Foucault, bu durumun kendisinin de bir episteme yani kendi epistemisi içinde konumlanmış olmasından kaynaklandığını dile getirir. *Kelimeler ve Şeyler* bu anlamda her şeyden önce dil sorusunu düşüncenin önüne koyan, söylemin tarihsel olarak spesifik bir biçimine ait olduğu gibi çözümlemesini de o dönemde dil üzerine soruşturmaların anonimliği içinde konumlandırır. Yazar artık kitapta, söylenen her şeyde konuşan, anonim biri olarak kitabın her satırında mevcuttur (Oksala, 2022, s. 44). Bu anonimlik vurgusu, Bilginin Arkeolojisi'nde de "Hiç kuşkusuz, benim gibi daha pek çok kişi, artık belirli bir yüzün sahibi olmamak için yazıyor. Bana kim olduğumu sormayınız ve aynı kalacağımı söylemeyiniz: Bu bir medeni hal ahlakıdır; bu ahlak belgelerimizi yönetir. Yazmak söz konusu olduğu zaman bizi serbest bırakın." (Foucault, 2022, s. 30) ifadeleriyle kendini gösterir ve metnin özgürleştirilmesini talep eder.

İkinci tema olarak yazarın ölümünde ise Foucault, yazarın yok oluşunu, tıpkı Tanrı ile insanın bağlantılı bir ölümle ölmüş olduklarını sonsuza dek tekrarlamamanın yetmeyeceği gibi, boş bir önerme olarak tekrarlamakla yetinmemek gerektiğini ifade eder. Bu noktada yapılması gerekeni, yazarın ortadan kaybolmasıyla "boş bırakılan uzamı saptamak, boşlukların ve çatlakların paylaşımını gözle takip etmek ve bu yok olmanın ortaya çıkardığı boş kalmış işlev ve yerleri kollamak" olarak belirler. Yazar adının kullanımının ortaya çıkardığı sorunları Yazar adı ve işlevi üzerinden sunmaya çalışır (Foucault, 2014, s. 232). Foucault, yazarın adının diğer özel adlardan farklı olduğunu, adın anıtsal kurmaca ile ilişkisi içinde kimi benzersiz işlevler üstlendiğini ifade eder. Ona göre yazar adının, işlevini alakadar etmediği söylenemez. Foucault için bir yazar adı, yalnızca bir söylem içindeki bir öge değildir. Onun, söylemler karşısında belli metinleri sınıflandırmak, sınırlandırmak, bazılarını dışlamak, kimilerini ötekilerin karşısına çıkarmayı sağlamak, metinleri kendi aralarında ilişkiye sokmak, nihayetinde belli bir söylem kipini nitelemek gibi işlevler gören belli bir rolü vardır. Örneğin Shakespeare'in bugün ziyaret edilen evde doğmadığını keşfetmek yazar adının işleyişini değiştirmemesine rağmen Bacon tarafından yazıldığını

düşündüğümüz *Organon*'un Shakespeare tarafından yazıldığını keşfetmemiz yazar adının işlevini değiştiren bir değişim olacaktır ve bizim değerlendirmemizin değişmesinde etkili olacaktır (Foucault, 2014, ss. 233-234).

Dolayısıyla Foucault yazar-özneyi işlev-yazar'a kaydırır ve bu kaydırılışın bahanesi görünürde klasik "Yazar nedir" sorusudur (Lorenzini-Davidson, 2020, s. 14-15). Foucault, geleneksel yazar fikrinde genel olarak yazarın, anlamların tehlikeli yayılmasının sınırlandırılmasını mümkün kıldığı, anlam bakımından tükenmez bir dünyayı sonsuz bir zenginlik ve cömertlikle içine yerleştirdiği bir eserden fıskıran yaratıcı merci olduğunun ve tüm diğer insanlardan öylesine farklı, tüm dillerden öylesine aşkın biri olduğunun, o konuşur konuşmaz anlamın sonsuzca çoğalverdiğinin düşünüldüğünü söyler. Oysa Foucault için hakikat çok başkadır. Dile dönüşte özne dilden önce gelmediği gibi yazar da eserden önce gelmez. O bir işlevsel ilke olarak sınırlandırmaya, dışlamaya, ayıklamaya yarar. Yazar, anlam çoğalmasının defedilmesini sağlayan ideolojik figürdür. O halde geleneksel yazar fikri altüst edilerek işe başlanmalıdır. Foucault için bu işlev-yazar, "kurgunun ve çokanlamlı metinlerinin yeniden bir başka kipe göre, ama daima kısıtlayıcı bir sisteme göre işlemesini, artık yazara ait olmayan, belirlenmesi ya da belki denenmesi gereken bir sisteme göre işlemesini bir kez daha sağlayacak şekilde kaybolacaktır" (Foucault, 2014, ss. 248-249). Artık yazarın niyetleri eserin anlamı ve değerinin kökensel kaynağı işlevini görmek yerine yazarın adının, söylemlerin düzenlenişinde ne işlev gördüğü soruşturulmalıdır (Oksala, 2022, s. 50).

O zaman yazar olmak belirli bir metin türünün gerçek nedeni olmak konusu değil daha ziyade metinden sorumlu sayılma konusudur. Foucault'nun da belirttiği üzere farklı kültürlerin bu türden sorumlulukları yükleme konusunda farklı standartları vardır. Örneğin antik dünyada belirli bir otorite düzeyine sahip oldukları kabul edilmiş bütün tıp metinleri Hippokrates gibi yüceltilmiş bir yazarın eserlerinden biri olarak nitelendirilirdi. Öte yandan, öyle dönemler oldu ki edebi metinler anonim olarak yayıldı ve bizlerin bir yazar atamasını gerektirecek metinler olarak değerlendirilmedi. Bir yazara sahip olabilecek metinlere ilişkin görüş ile bir metin için taşınan ve kişiyi o metnin yazarı yapan sorumluluk türüne ilişkin bu iki görüşten Foucault yazardan değil yazar işlevinden söz edilmesi gerekir gibi bir sonuç çıkarır. Foucault açısından yazar olmak sadece bir metinle belirli bir ilişkiye sahip olmak değil, daha ziyade, metinle bağlantılı olan ve toplumsal ve kültürel açılardan tanımlanmış bir rolü yerine getirmektir. Yazarlık doğal olmayan türden toplumsal bir yapıdır ve kültürden kültüre olduğu gibi çağdan çağa da farklılık gösterecektir. Aynı zamanda yazar işlevinin, belirli bir metin içinde görevini yerine getirirken, o metnin yazarı olan tek bir kişiye denk düşmeyeceğini yazar işlevini yerine getiren çoğul kişilerin söz konusu olduğunu dile getirir (Gutting, 2010, ss. 28-29; Foucault, 2014, s. 236). Aslında bu durum Foucaultcu söylem teorisiyle alakalıdır. Örneğin Foucault'nun, *Ölüm ve Labirent: Raymond Roussel'in Dünyası* kitabı yazan öznenin bağımsız olarak dilin anlam üretme gücüyle büyülenişinin bir örneği olarak okunur. Foucault'nun tek edebiyat incelemesi olan bu kitabın genel itibarıyla felsefi konumunun bir açıklaması olarak okunmadığı söylene de Oksala, Foucault'nun Roussel'in buradaki kitabına felsefi yönleri nedeniyle ilgi duyduğunu ekler. Kitap, dile dönüşün felsefi içerimlerini barındırması nedeniyle bu tarz bir okumaya da izin verir. Foucault'nun, Roussel'in eserindeki gerçeküstü güzellikten büyülenmesinin en temel nedeni bunu yazan öznenin niyetlerinin bir sonucu ya da yaratıcı bir hayal gücünün yaratımları olarak değil bir kaza eseri görmesidir. Foucault için, Roussel'in karakter ve olayları dilin mekanik bir tarzda işletilmesinin rastlantısal sonuçlarından başka bir şey değildir (Oksala, 2022, s. 51-53; Foucault, 2012, s. 57, 68) ve Roussel bu anlamda kendisini unutmaya, gözden kaybolmaya, teneffüs edilemeyen bir boşluk, olanca hakimiyetiyle kullanacağı kaskatı bir varlıksızlık bulmaya çalışmasıyla Foucault'nun dikkatini çekse de (Foucault, 2012, s. 40) Foucault Roussel'in hayatta tek istemediğinin anonimlik olduğunu ifade eder. Foucault, *Ölüm ve Labirent: Raymond Roussel'in Dünyası*'nda Kafka ile Roussel'i karşılaştırırken, Roussel'in ölümünden sonra *Bazı Kitaplarımı Nasıl Yazdım* adlı bir kitap bırakıp, eserlerinde gizli bir sır olduğuna dair kışkırtıcı bir öneride bulunduğu, bunun okuyucuyu cezbetmek için bir tuzak olduğunu belirtir. Kafka ise tam aksine el yazmalarını ölümünden sonra imha edilmek üzere Max Brod'a emanet etmiştir. Bu nedenle Kafka'nın kendisi Foucault gibi hayattayken anonimlik arzusunu dile getirmiştir (Foucault, 2012, s. 31).

Tüm bunlarla beraber yazarın ölümünün Foucault için dahi tam olmadığı, Foucault'nun ölüm metaforunu, tedavülî kolay, ancak ciddi bir analiz için çok da uygun olmayan bütünüyle etkileyici bir

kelime haline getirdiği, en azından son dönem Foucault için, bir yazar ya da bir yazar tarafından eleştiri, hiçbir zaman marjinal bir şey olmadığı gibi umumi bir ölüme kolaylıkla yatkın da olmadığı iddia edilir (Hallaq, 2020, s. 84). Aynı şekilde Burke, Foucault'nun 'Yazar nedir?' sorusuna 'Kimin konuştuğunun ne önemi var?' sorusuyla başlayıp ve hiç önemi olmaması gerektiği cevabıyla bitirmesine rağmen, Foucault'nun burada kimin konuştuğunun dolayısıyla yazarın neden önemli olduğuna dair en uç örneği sunduğunu söyler. Freud'un 'Bilimsel Bir Psikoloji Projesi (Project for a Scientific Psychology)' gibi bir metnin keşfinin yalnızca Freud'a ait bir metin olması halinde psikanalizi değiştireceği için metnin içeriğinden ziyade atıf olgusunun kendi başına psikanalitik alan için önemini belirlemede birinci faktördür. Foucault bir taraftan söylemin düzeninde öznenin ortaya çıkabileceği özgül koşulları araştırırken, diğer taraftan da bütün bir söylemselliği kuran ve sonsuza dek çevreleyen bir üst-yazar figürü sunar (Burke, 2008, ss. 89-90).

Öte yandan Foucault'nun öznellik kavramıyla ilgili bir dönüşüm yaşadığı da iddia edilir. Raymond Roussel'den *Bilginin Arkeolojisi*'ne ve *Cinselliğin Tarihi*'nin ilk cildine kadar özneyi kovma çabası Foucault'nun felsefi projesinin en temel özelliği olarak görülürken, 1980'lere gelindiğinde öznenin hiç olmadığı kadar öne çıktığı ve bu kavramın artık istihzayla karşılanmadığı öne sürülür (Paras, 2016, ss. 137-138). Öznenin yeniden değerlendirilmesine yönelik atılan ilk adımın da Politik öznellik üzerine yapılan analiz olduğu söylenir. Bu yeni yönelimin 1979'da verdiği bir söyleşiyte teyit edildiği ifade edilirken Foucault'nun 'Psikanalistlerin ele aldığı türde bir öznellikten, kendimizi özgürleştirmeliyiz' cümlesi ile benimsenmeye değer daha iyi öznellik türlerine gönderme yaptığı ve 'kendimize ve davranışlarımıza dair birtakım düşüncelerin esiri olduğumuzu' belirterek öznenin, özgürleştirmemiz gerektiğini savunduğu vurgulanır (Paras, 2016, s. 145). Bu bağlamda "Yazar Nedir?" gibi yazılarında sert bir şekilde reddettiği yazarın ayrıcalıklı konumunun da bu tarihsel anlatıyla birlikte tekrardan ayrıcalıklarına fazlasıyla kavuştuğu söylenir. Bir zamanlar etkileme kavramını "düzgün analiz edilemeyecek kadar sihirli" görerek küçümseyen Foucault'nun, kariyerinin sonunda tekil konuşan öznelerin, herhangi bir normatif epistemenin sınırları dışında fikir yaratma ve daha sonraki düşünce üzerinde dönüştürücü etkide bulunma yeteneğine sahip olduğunu kabul ettiği görülür. Bu anlamda 1980'e gelindiğinde öznelliğe yer açtığı söylenen Foucault'nun özerk öznellik konusundaki tavrı henüz soru işareti olarak kalmaktadır. Kendisi, görüşlerinde bir değişiklik olmadığını ve geleneksel özne kavramıyla ilişkisi bulunmadığını kamu önünde ısrarla savunsa da (Paras, 2016, ss. 161-162), erken dönem Foucault'un eserlerinde belirgin olan insan ve yazarın ölümü teması, geç dönemlerde bazı kafa karışıklıkları ve değişimlerle birlikte ele alınmaktadır.

Edward Said ve 'Yaratıcı Yazar Nosyonu'

Çağdaş bir eleştirmen, kültür teorisyeni ve düşünür olarak ilgi alanlarının ve kabiliyetlerinin çokluğuyla dikkat çeken Edward Said'i tam manasıyla değerlendirmek zor olsa da kendisi Oryantalizm dendiğinde ilk akla gelen isimdir. Said, büyük Oryantalizm hamlesiyle sömürgecilik sadece askeri bir yönetim türü değil, aynı zamanda bir tahakküm söylemi olarak işlediği fikrini ortaya atmasıyla postkolonyal çalışmaların akademik bir disiplin olarak kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Kendisi, sömürge karşıtı hareketlerin özellikle yapısalcılık ve postyapısalcılık gibi diğer teorik çalışmalarla siyasi bağlılıklarının ve ideolojik eleştirilerinin formel bir ifadesini gerçekleştirir (Young, 2016, s. 513). Said'in Oryantalizm kavramsallaştırmasının metodolojik arka planının belirgin özelliği, yirminci yüzyıl edebi eleştiri sahnesinin başat yönelimlerine uygun Marksist, yapısalcı ve postyapısalcı ilhamlarla yüklü olmasıdır. Bu anlamda Said'in Oryantalizm'i yeni bir eğilime yönlendirirken kalkış noktası olarak hem Marksist gelenekte hem de yapısalcı ve postyapısalcı kuramlarda ortak tartışma konusu olan söylem kavramını seçmesi, onu ve çalışmasını öncüllerinden ayıran farklı bir konuma taşımıştır (Turanlı, 2022, s. 17). Said, Oryantalizm'de büyük ölçüde Foucault'nun izinden giderek Oryantalist söylemin işleyişini inceler ve emperyal tahakkümle olan iş birliğini gösterir. Oryantalizmin emperyalist söylemsel oluşumunu ortaya koyabilmek için belli oryantalist metinleri analiz eden Said, Oryantalist metinlerin Doğu'nun gerçekliğini tasvir etmeyen temsiliyetlerden oluştuğunu tüm dünyaya gösterir.

Batı uygarlığının radikal bir eleştirisini gerçekleştiren Said'in kendisi, şaşırtıcı bir biçimde yine batılı bir değer olan hümanizmi, filolojik bir hümanizmi destekler. Foucault'nun düşüncesinden ve

postyapısalcılıktan etkilenmiş olan Said'in, onlar tarafından teoride bu kadar derinlemesine sorunsallaştırılmış olan hümanizme neden geri dönmek istediği bir soru işaretidir. Said'in, bir taraftan yapısalcılık ve postyapısalcılığın antihümanist eğilimlerini benimserken diğer taraftan özne, fail ve irade varsayımlarına sahip olan hümanizme bağlılığını (Mitchell, 2011, s. 138) ilan etmesi kendisinde sentezi zor, bir çift kutupluluk meydana getirir. Teorik çerçevesini kurmak için Foucault'dan yararlanan Said, Foucault'nun çıkarımlarının tümünü paylaşmadığının altını çizer. Said'in söylediğini doğrular şekilde *Şarkiyatçılık*'ta karşılaşılan söylem fikri, *Bilginin Arkeolojisi*'ndeki fikre benzemediği gibi *Şarkiyatçılık*, Avrupa'nın yaygın jeopolitik imgeleminin dikotomileştirmesini betimlerken ve Oryantalizm söylemini akademik disiplinlerde, Doğu ve Batı arasında daha geniş ontolojik ve epistemolojik bölünmede ve Doğu'yu yöneten kurumlarda izlemesiyle farklı bir yere konumlanır. Esasında Said'in incelemesi İngiliz-Fransız Oryantalizm disiplininin hümanist bir eleştirisidir ve Foucaultcu bir eleştiri değildir (Utku, 2011, ss. 224-225, 227). Bu noktada yapısalcılıkla da ters düşen Said, Foucault ve yapısalcıların ortak bir iç karartıcı temaya yani kayıp fikri ve bununla bağlantılı olarak insanın tarihsel olarak bir dil oyununa mutsuz bir biçimde dahil edilmesine sahip olduğunu dile getirir (Said, 2009, s. 311). Saussurecü dilbilimsel yaklaşımın yerleşik öznenin yerine yapıyı yerleştiren tavrını da despotik bir müdahale olarak görür. Hiçbir sözce ya da metnin, kendi anlamını kusursuz bir biçimde taşıyamayacağı bu nedenle tüm metinlerin kendi istikrarsızlıklarını ve çelişkilerini açığa vurduklarını ifade eder. Bu nedenle Said, anlam ve eylemin kaynaklarının öznel olduğunu bildiren hümanist yaklaşımı savunur (Turanlı, 2022, s. 43; Said, 2009, s. 285, 312). Ancak hümanizmin sömürgeci mirasını da göz ardı etmeyen Said için hümanizm, kendisinde derin bir saygı ile tiksinti arasında değişen karmaşık duygular yaratır ve ne tamamen özümseyebildiği ne de tamamen kaçınabildiği karşıtlıklar yaratan diyalektik bir kavram olarak kendini gösterir (Mitchell, 2011, s. 137). Bu duruma karşı Said, bir şeyin kötüye kullanımına karşı çıkmanın o şeyi tamamen yok etmekle aynı olmadığını belirterek, hümanizmin kötüye kullanımının sadece bazı hümanistleri gözden düşürdüğünü, ancak hümanizmi etkilemediğini söyleyerek kendisini savunur. Said, hümanizmin problemlerinin onun kötücül kullanımlarından kaynaklandığını ifade ederken, hümanizme eleştirel bir yaklaşımın mümkün olduğunu vurgular. Avrupa-merkezcilik ve imparatorluk deneyimlerinin suistimallerinden eğitim almış biri olarak, geçmişin büyük miraslarını –örneğin Erich Auerbach, Leo Spitzer ve Richard Poirier'i– dahil ederek, dünya vatandaşlığı ve metne ve dile bağlılık temelinde farklı bir hümanizm türünün şekillendirilebileceğine inanır (Said, 2020b, s. 31, 34-35). Bu bağlamda içerisinde bir anti-hümanizmi barındıran Foucaultcu söylem teorisi ile hümanizmi uzlaştırmaya çalışan (Ahmad, 1995, ss. 187-188) Said'in, hümanist mirası devam ettirme kararı Said'i, Foucault ile başka bir anlaşmazlığa daha sürükler. Bu yeni anlaşmazlık noktası 'yazarın ölümü' temasıdır. Foucault söylem teorisinde ideolojinin, iktidarın, cinselliğin soykütüğünün izini sürmeye ve şimdinin tarihini açıklamaya çalışırken, bu değerlerin faillerinin motivasyonunu dışarıda bırakmasıyla eleştirilerin hedefi olmuştur. Foucault'nun arkeolojisini takip eden Said ise, argümanını birbiriyle ilişkili bir söylem ağı oluşturan bir metinler ağına dayandırırken metin ve yazar arasındaki ilişkiyi anlamasını sağlayan söylemsel oluşum üzerine yazar perspektifini de ekler (Chittiphalangsri, 2009, s. 6). Bu yazar perspektifi, Said'in kendisine bireysel eleştirel yaratıcılık, niyetlilik ve müdahale için alan sağlayan hümanizme (Radhakrishnan, 2010, s. 433) olan bağlılığından kaynaklanır. Foucault'da insanın ölümünün yazarın ölümüyle akrabalığı olması gibi Said'in hümanizminin de yaratıcı yazarlık kavramıyla akrabalığı söz konusudur. Foucault'nun anti-hümanizmi, özneyi merkezsizleştirmesi ve insan ile yazarı öldürmesi karşısında Said'in hümanizmi, özneye değer vermesi, söylemi kuran öznellik kavrayışı ve siyasi sonuçlarına odaklanır (Manoochehri, 2016, s. 145-146). Said'in kendi eleştirel pratiği, büyük eserlerin evrensel değerine ve bireysel yazar ve bestecilerin dehasına yaptığı çağrı ile belirgin bir şekilde hümanist bir niteliğe sahiptir. Said, iktidar ve bilgi arasındaki ilişki ve arşivin işleyişi konusunda Foucault'nun teorik içgörülerinden yararlanır, ancak postyapısalcı olmayan bir üslupla yazarın bireysel izinin önemli olduğunda ısrar eder (Said, 2017, s. 32). Teorik olarak önemli olan Foucault'nun yazarının çok az önem taşıması değil, 'söylemsel oluşumun' yazar öznel ya da hatta bir gelenek olarak düzenlenmiş bir grup yazar tarafından üretilmemesidir. Said, Foucault'dan farklı olarak, yazarların bir Şark fikrinin üretimine ve sürdürülmesine yaygın olarak katılma biçimleriyle ilgilenir ve bu fikrin emperyal yönetimin onaylanması gibi belirli bir siyasi anlamı vardır (Siddiqi, 2005, s. 70). Said, hümanizme verdiği özel öneme uygun olarak çağında hüküm süren yazarın ölümüne karşı sorumluluk ve yaratıcı yazarlık gibi kavramlara yönelir. Edebiyatın

insani bakış açısı üzerine yapılan tartışmalarda, 'öznellik' kadar baş edilmesi zor bir konunun olmadığı ve bu bağlamda yazarın örnek özne olduğu kabul edilir. Diğer bir deyişle bu emsalsiz otoriter zat, edebi eserlerden sorumludur ve edebi hümanizm için verilen savaşın, yazarın statüsü üzerine olması gerektiği düşünülür. 'Yazarın ölümü', 'liberal hümanist eleştirinin' 'ölümü' ile ilişkilendirildiği gibi ima edilen şey de hümanist eleştiriye duyulan sadakatin, beraberinde yazarlara bağlılığı getirmesi gerektiğidir (Lamarque, 2016, s. 11). İnsanı özellikle dışlayan anti-hümanist Foucault'nun aksine Said, sürekli hümanizmin değerlerine başvurur. Entelektüele yüklediği sorumluluk ve eleştirel güçle birlikte bireysel deneyimi öne çıkartırken Foucault'nun bireysel failin rolünü azımsamasına katılmaz. Özetle Said, Foucault'nun metodolojisine açıkça borçlu olsa da uzaklığı korur ve insan faile, yazara ait yaratıcılığa olanak tanır (Utku, 2011, s. 224-225, 227): "...çalışmalarına çok şey borçlu olduğum Michel Foucault'dan farklı olarak, tekil yazarların, Şarkiyatçılık gibi bir söylemsel biçimlenmeyi yaratan, anonim bir ortaklaşa metinler bütününe vurdukları damganın önemli olduğuna inanıyorum." (Said, 2017, s. 32) Öyleyse Said, hümanizmde olduğu gibi yazar kavramında da Foucault'nun aksi bir yönde hareket eder ve bu temaları terk etmeyi reddeder. Foucault 'bireysel failiğin rolünü' gözden düşürdüğü gibi yazarı da gözden düşürürken, Said 'Oryantalizm gibi söylemsel bir oluşumu oluşturan anonim kolektif metinler bütünü üzerinde bireysel yazarların belirleyici damgası' şeklindeki hümanist fikri güçlendirir (Jirn, 2015, s. 288). Said için Oryantalizm, en nihayetinde, bir yapıt ve yazar alıntılama dizgesidir ve oryantalistleri metne yerleştirirken onların varlığını metinde kişisel bir iz olarak okur (Chittiphalangsri, 2009, s. 4):

Edward William Lane'in *Modern Mısırlıların Gelenek ve Görenekləri Üzerine*'si, Nerval, Flaubert, Richard Burton gibi farklı kişilerce okundu, alıntılındı. Lane, yalnız Mısır hakkında değil Şark hakkında yazıp düşünen herkesin başvurması farz olan bir yetkeydi: Nerval Modern Mısırlılar'dan bazı bölümleri harfi harfine aktardığında, bunu, -Mısır'dan değil- Suriye'den köy görünümelerini betimlemekte Lane'in yetkesinden yararlanmak için yapıyordu. Lane'in, incelikli alıntılar kadar gelişigüzel alıntılara da olanak tanıyan bir yetkesi, elverişliliği vardı; çünkü Şarkiyatçılık, Lane'in metinlerine bu genel geçerlilik biçimini kazandırıyor. Ancak, metinlerinin ayırıcı özellikleri anlaşılmaksızın Lane'in geçerliliğini anlamak olası değildir; bu, Renan, Sacy, Lamartine, Schlegel ve diğer bazı etkin yazarlar için de aynı derecede doğrudur. Foucault, genelde tekil metinlerin ya da yazarların pek önemi olmadığına inanır; ampirik bakımdan Şarkiyatçılıkta (belki de yalnız Şarkiyatçılıkta) bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle çözümlemelerimde, tekil metin ya da yazar ile yazarın çalışmasıyla katkıda bulunduğu karmaşık, ortaklaşa biçimlenme arasındaki diyalektiği açığa çıkarmayı hedefleyen yakın metin okumalarını kullanıyorum. (Said, 2017, ss. 32-33)

Said, burada bir örnek olarak kullandığı Lane örneğinde Lane'in, yazarın kendisini genellikle bilimsel bir gözlemci olarak sunduğu bir esere, anlatısını nasıl dahil ettiğini gösterir. Ayrıca bir çalışmanın Oryantalizm biliminde kabul görmesi ve dolaşıma girmesi için Oryantalistlerin, çalışmalarına bilimsel güvenilirlik kazandırdığına inanılan gayri şahsi, nesnelci bir yazım tarzını benimsemeleri gerekir. Doğu'yu tamamen nesnel ve el değmemiş bir varlık olarak sunma arzusunun örtülü bir düzenleme çabasının sonucu olarak ortaya çıkmasındaki ironi, Said'in ilmin ikircikli doğasını göstermek için kullandığı motiflerden biridir. Oryantalistlerin son ürünleri süssüz ve kişisel sesten yoksun görünse de, bu etkiyi yaratmak için kullanılan tüm süreç yüksek derecede bilinçli bir seçim içerir. Said ayrıca bu tür bir bilincin, Lane de dahil olmak üzere bazı Oryantalistlerin Doğu'yu ikametgâhları haline getirmelerine rağmen Oryantalistlerin neden hep Doğu'nun dışında kaldıklarını da açıkladığına dikkat çeker ve Oryantalistlerin Doğu'ya ilişkin tercihlerinin her zaman ayrı bir bilinç olduğuna işaret eder. Said için Doğu hiçbir zaman bir Avrupalının bilincinde içselleştirilemez ve Oryantalstler Doğu'yu Batı'nın gözüne ne kadar berrak ve mantıklı göstermeye çalışırlarsa çalışsınlar, Doğu yine de müstakil bir varlık olarak kalır. Said, Lane'in kişisel anlatısını da bu kapsamda bir Oryantalistin Doğu'dan özbilinçli kopuşu olarak yorumlar (Chittiphalangsri, 2009, s. 11).

Said, Foucaultcu söylem teorisiyle Oryantalizmi birbirine bağlı metinler ağı olarak kurarken, temsilin vazgeçilmez işlevi ve söylemin dışsallığı, bireysel deneyimin dikkate alınmasının düzgün bir şekilde entegre

edilemediği bir tür teorik aksaklığa neden olur. Said'in failliği ve öznel deneyimi ancak yazarın metinsel varlığı denilen şeye indirgenebilir. Birçok Oryantalistin hayatı ve eserleri Said tarafından metin olarak ele alınır ki bu da tartışmalı bir şekilde yazarın temsilinden başka bir şey olmadığı gibi Said'in hayatlarını ve eserlerini Fransız Oryantalizmi söyleminde metinsel izler olarak ele aldığı Sacy ve Renan için de durum böyledir. Onların varlığı belki de çok kolay bir şekilde, işgal ettikleri ve konuştukları konuma neden ve nasıl geldiklerini bilmediğimiz metinler olarak varsayılır. Bu sorun, Said'in Oryantalistlerin Doğu adına konuşma gücünü elde etmek için geçmeleri gereken süreci detaylandırmadaki eksikliğine ve ayrıca Oryantalist söylemi oluşturan temsile ya da nihai ürüne yaptığı aşırı vurguya işaret eder. Yazarın metinsel damgasını ihmal etmemek ile söylemsel dışsallığı savunmak arasındaki bu gerilim, Said'e saldıranların sıklıkla seçtiği zayıf nokta haline gelir (Chittiphalangsri, 2009, s. 3, 6-8). Bu noktada Said, strateji kavramına başvurur. *Şarkiyatçılık* kitabında kendisinin bu çalışmada yaptığı işin, büyük ölçüde Oryantalizm'in hem tarihsel yetkesini hem de kişileri betimlemek olduğunu söylerken, stratejik konumlandırma ve stratejik biçimlendirme olmak üzere iki temel yöntembilimsel gerece başvurduğunu ifade eder. Said'e göre stratejik konumlandırma; bir metinde yazarın konumunu, hakkında yazdığı Doğu malzemesi bakımından betimlemenin bir yolu iken stratejik biçimlendirme ise metin öbeklerinin, metin çeşitlerinin, hatta metin türlerinin, kendi aralarında, ardından da geniş ölçekte kültürde hacim, yoğunluk, gönderim gücü kazanma biçimleri ile metinler arasındaki ilişkiyi çözümlemenin bir yoludur. Bu kapsamda strateji kavramını, Doğu ile uğraşan her yazarın karşılaştığı "nereden yakalamalı, nasıl yaklaşmalı; çetrefilliği, etkinlik alanı, korkunç boyutları karşısında bozguna uğramaktan, ezilmekten nasıl kaçınmalı" gibi sorunları belirlemek için kullandığını dile getirir (Said, 2017, ss. 29-30). Özetle Said'in stratejiyi söylemsel dışsallık ile bireyin metinsel izi arasında bir köprü olarak gördüğü söylenebilir. Lane örneğine bu açıdan baktığımızda Lane'in kendisini Doğu karşısında konumlandırmasına ilişkin hermenötik okuması, daha önce de tartışıldığı gibi, Said'in söylemsel dışsallık ile deneyimsel bilgiyi birleştirme girişimi olan stratejik konumlandırmanın bir örneğini temsil eder. Oryantalistin kişisel deneyimine dair okumasının keyfi olduğu yadsınamaz; Said'in Lane'e dair oldukça ironik değerlendirmesi onu da aynı konuma yerleştirir (Chittiphalangsri, 2009, s. 13-14).

Said'de yazarın metinsel konumunun açıklık kazanması açısından, Alex Callinicos'un postyapısalcılıkta yaptığı ayrıma başvurmak yararlı olacaktır. Callinicos, postyapısalcılığın biri metinselcilik diğeri dünyevi postyapısalcılık adını verdiği iki varyantından bahseder. Bir dilsel idealizm olarak görülen metinselcilikte, Jacques Derrida ve Paul De Man'a işaret edilir. Metinselcilik, Derrida bağlamında söylemden kaçan herhangi bir şeyin olabileceğini reddeder: "Hiçbir şey metinden bağımsız değildir". Dünyevi postyapısalcılık dediği diğer varyant ise –yazar burada Edward Said'in adlandırmasını kullandığını söyler– söylenen ile söylenmeyi, söylemsel olan ile söylemsel olmayı eklemlen bir postyapısalcılık varyantı olarak tanımlanırken burada öne çıkan isimler başta Foucault olmak üzere Gilles Deleuze, Félix Guattari ve Jacques Donzelot'tur (Callinicos, 2001, ss. 110-111; Best-Kellner, 2011, s. 38dp.). Callinicos'a göre burada Derrida'nın durumundaki çıkmaz, gerçekliği söylemden bağımsız bilme olasılığını yadsıyan, realizm karşıtı bir dil felsefesinden kaynaklanırken bu realizm karşıtlığı onu söylem biçimleri ile toplumsal pratikler, arasındaki ilişkiye ait bir anlatının olanaklılığını sorgulamaya zorlar. Buna karşın Foucault ve Deleuze'ün dünyevi postyapısalcılığı bu ilişkiye önem verir ve kendileri söylemin içerisinde kalmak bir yana, onu tam anlamıyla bağlamsallaştırma çabasındadırlar (Callinicos, 2001, s. 130). Burada dikkat çekmek istediğimiz husus, Said'in bu tartışmada metin noktasında nerede ve nereye yakın durduğudur. En başta Foucault'nun dünyevi postyapısalcılık biçiminin Said ile olan benzerliği öne çıkar. Said, kendi konumunu dünyevi metinsellik ile ilişkilendirirken söylemi, daha toplumsal bir bağlamdadır ve Callinicos'un metinsellik noktasında Derrida ve Foucault arasında yaptığı ayrımı bu kez kendisi, kendisi ile Derrida arasında yaparken, konumunu Foucault'nunkine yakınlaştırmış olur. O, Derrida'nın mutlak metin anlayışına karşı çıkarken metnin, koşulların oluşturduğu ortama göre şekillendiğini ifade eder. Bir metnin ödün vermez şekilde ve indirgenemezcesine dünyevi olduğunu, koşulların oluşturduğu ortama göre şekillendiğini ifade eden Said, değişkenlikleri olan, toplum çerçevesine oturan metinlerin anlam ve kullanıma dayalı bir ölüm sonrası hayat sürdürdüğünü onların dünyada ve dünya ile ilgili olduğunu bildirir (Norris'ten aktaran Sözen, 2017, s. 133). Öyleyse Said için metinler dünyadır ve dolayısıyla dünyevidir. Metinlerin her zaman etrafa, zamana, yere ve topluma dolanmış varoluş biçimlerinin var olduğunu söyleyen

Said, Derrida ile Foucault'yu da metin ve fiili gerçeklik ilişkisi üzerinden değerlendirir. Bu bağlamda Derrida'nın, metni, fiili gerçekliği hiçbir biçimde dayanak almayan bir metinsel unsurdan ibaret olduğu için önemli bulurken Foucault'nun, metni, fiili gerçeklik üzerinde kesin bir talebi ve iddiası olan bir iktidar unsuru içerdiği için önemli bulduğunu, buna göre Derrida'nın eleştirisinin bizi metnin içine, Foucault'nunkinin ise içeriye ve dışarıya götürdüğünü söyler. Said, metnin fiili gerçeklikle hiçbir bağlantısı olmayan bir metinsel evren içinde varolduğu düşüncesinin sonucunun her türlü okumanın yanlış okuma olmasından hareketle hiçbir okumanın bir başkasından daha iyi olmadığını ve dolayısıyla sonsuz sayıda olabilecek her yorumun aynı ölçüde yanlış yorum olduğunu ileri süren yorumun sınırsızlığı olduğunu söyler. Said bu noktada eleştiri oklarını yönelttiği Derrida'nın bu konu üzerinde gereğinden fazla durduğunu düşünür ve kendisinin bu konuda Derrida'ya katılmadığının altını çizer (Said, 2020a, s. 144, 150; Said, 2020c, s. 226). Said her ne kadar Derrida'nın sonsuz yoruma olanak tanıyan metin kavrayışına katılmadığını ifade etse de nihayetinde yanlış temsiller sorununda, Derrida'yı yaklaşımla 'etnosentrik söylemi' yapıbozuma uğratar (Utku, 2011, s. 230). Said'in bu iki postyapısalcı konumdan Foucaultcu tarafa yakın görünmesine rağmen aslında onun iki konumu uzlaştırmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Birçok noktada Foucault'nun izinden giden Said'in, Foucault'nun söylem teorisinin yorumlaması, kolonyal söylem analizi olarak adlandırılan şeyin büyük bölümünü oluşturan bir metinsel temsiliyetler teorisi olmamasıyla Foucault'yu çok geride bırakır (Young, 2016, s. 521). Said bir taraftan metnin dünya deneyimimizi müzakere etmekte önemli olduğunu söylese de onun için metinler dünyevidir ve bu dünyevilik kendi oluşumunun onun anlam taşımakta ve üretmekteki ayrılmaz bir parçası olarak metinde mevcuttur (Utku, 2002, s. 230; Said, 2020a, s. 144). Bu uzlaşa ile kalmayıp, yaratıcı yazarlıkla bu postyapısalcı konumun dışına çıkan Said, edebi eserleri Quentin Skinner'ın bağlamsal-pragmatik hermeneutiğine benzer bir şekilde yorumlamaktadır (Manoochehri, 2016, s. 146). Dolayısıyla metnin dünyeviliği ve yazarın yaratıcılığı noktasında kendisi ile Skinner'ın görüşleri arasında ilginç bir süreklilik ve dayanışma çizgisi vardır. Skinner, tek bir metnin ancak içinde yer aldığı daha geniş sosyal ve kültürel argümana referansla anlaşılabilceği varsayımına dayanırken tüm metinlerin süregelen bir tartışmanın parçası olduğunu ve okuyucunun görevinin metni bu daha geniş müzakere süreci içinde konumlandırmak olduğunu ifade eder. Ona göre de yorumlama, tek bir metne odaklanmak yerine, farklı metinler arasında yakın ve eleştirel bir okumayı zorunlu kılar (Nixon, 2006, s. 346-347). Said'in, Vico'nun olduğu kadar Auerbach'ın da temel yöntembilimsel görüşü dediği görüşe göre, kişi, bir hümanist metni anlayabilmek için, yazarın gerçekliğini yaşayarak, onun hayatına özgü deneyimlere maruz kalarak metnin yazarıymış gibi davranmaya çalışmalıdır. Said için bilgelik ile sempatinin birleştiği tüm bu çaba, filolojik hermeneutiğin ayırt edici özelliği olarak görülür (Said, 2020b, s. 137). Said, Auerbach'ın, Vico'nun tarihsiciliğine düşkünlüğünün onun filolojik hermeneutiğini şekillendirdiğini ve onun kendi çağıyla canlı ve ayrılmaz bir ilişki içindeki Augustinus ve Dante gibi isimlerin metinlerini onların bakış açısıyla okumasına olanak sağladığını söyler. Said, toplumun belirli dinamikleri bağlamında bir tür öz-üretim olarak gördüğü bu şeyle okur-eleştirmen ile metin arasındaki ilişkide tarihsel metnin tamamen yabancı bir zihnin tek taraflı bir sorgusundan birbirini iletişim yoluyla dostça ve saygılı bir biçimde diğerinin gözünden anlamaya çalışan çağlar ve kültürler arası iki ruhun anlayışlı diyaloguna dönüştüğüne dikkat çeker. Hermeneutik girişimin temelini, yıllar içinde farklı dönem ve kültürlerle ait metinlere yönelik belirli türde bir sempati geliştirmek olduğunu söyleyen Said, Romans edebiyatında uzmanlaşmış bir Alman için bu sempatinin neredeyse ideolojik bir role bürüneceğini söyler. Romans edebiyatında uzmanlaşmış bir Alman bilim insanı için iki seçenektan bahseden Said, Prusya milliyetçiliği safına katılıp düşmanı süren savaş durumunun bir parçası olarak derinlemesine incelemeyi, araştırmayı ilk seçenek olarak sunarken Auerbach ve akranlarının durumunda olduğunu söylediği farklı kültürleri karşılıklı olarak yeniden sıralamak üzere tasarlanmış hümanist bilginin kucaklayıcı eğilimi yardımıyla kavgacılığın ve bugün 'medeniyetler çatışması' adı verilen olgunun üstesinden gelmeyi ise ikinci seçenek olarak sunar (Said, 2020b, s. 139-140). Bir tür metinlerarasılık olarak yorumlanabilecek bu filolojik hermeneutiğin hümanizm ile hayata geçirileceğini söylemesi Said'in gerçekleştirmeyi amaçladığı uzlaşısını ortaya koyar. Derrida ve Foucault'yu uzlaştıran ve bu anlamda onların bir adım ötesine geçen Said, dünya ve metin arasında kurmaya çalıştığı ilişkiye hümanist bir tavırla yazarı da dahil eder.

Said, metinleri ontolojik olarak sosyo-tarihsel varlıklar olarak görürken her metinde anlam, niyet ve dünyanın gerçek güçlerinin söz konusu olduğuna, bu bağlamda her metnin kendine ait hem bir iç hem de bir

dış dünyasının olduğuna dikkat çeker. Bu nedenle yazarın yaratıcılığının aracılık ettiği metnin dünyeviliğinin tezahürünün bir toposudur. Yazar, sömürgeci anlatıda olduğu gibi, hem meşrulaştırma hem de tahakkümü sağlamlaştırma yoluyla metnin kendi dünyasıyla olan ilişkisine aracılık eder. Metnin dünyevi olduğu konusunda ısrar eden Said, bir metnin maddi bir varlığı, kültürel ve sosyal bir tarihi, siyasi ve hatta ekonomik bir varlığı ve diğer metinlerle bir dizi örtük bağlantısı olduğunu öne sürer (Manoochehri, 2016, s. 146). Dolayısıyla Said, özel olarak Foucault'nun çalışmalarında ve genel olarak postyapısalcı söylemde siyasi bağlılık eksikliğinden memnun değildir ve Foucault'yu çalışmalarındaki siyasi bağlılık eksikliği nedeniyle suçlar ve onun karşı çıkılacak ya da direnilecek bir nesneden ziyade bir fetiş olarak iktidarın mekaniği ile ilgilendiğini savunur.** Başka bir deyişle, Foucault toplumdaki iktidar ilişkilerini değiştirmeye çalışmaktan çok iktidarın işleyiş biçiminden etkilenmiş görünmektedir. Sonuç olarak, Foucault'nun iktidar teorisi direnişe yer bırakmaz ve kendi etrafında bir daire çizen Foucault'nun kendisini ve kendisi ile birlikte diğerlerini hapsedtiği eşsiz bir bölge oluşturan Spinozacı bir anlayış haline gelir. Said, böyle bir sistemin içine hapsolmaktansa, böyle bir güce direnme ve onu yeniden yaratma potansiyelini dile getirir ve bunu Foucault'nun söylem teorisini tersinden okuyarak ve böylece kendisini kötü bir Foucaultcu olarak konumlandırarak yapar. Bu onun hümanizme ve genel olarak metnin dünyeviliğine olan inancıyla uyumludur (Jirn, 2015, s. 292).

Bunlarla beraber Said'in hümanizminin olduğu gibi yazar nosyonunun da Oryantalizm ile ilgili argümanlarının sahip olduğu ikna edicilikten uzak olduğu ve yeterince geliştirilebileceği uygun bir zeminden yoksun görüldüğü iddia edilir. Bu iddianın nedeni Oryantalistlerin Doğu'yu gerçekten deneyimleyen, karşılaşmaları anlamlandıran ve nihayetinde etkili kültürel kayıtlar üreten aktörlerden ziyade, tarihe izlerini bırakan metinsel bir yazar olarak görülmesidir (Chittiphalangsri, 2009, s. 15). Bu kapsamda *Şarkiyatçılık*'ın hiçbir yerinde Said'in eserinin 'belirleyici bir mühür' bırakmış bir yazar örneği sunmadığı, *Şarkiyatçılık*'ın, yazarlarının ne kadar denerlerse denesinler, milli atmosferin buyruklarına veya disiplinlerinin lonca kurallarına yenildiklerini teyit eden ifadelerle dolu olduğu ileri sürülür. Said'in anlatısında bütün Oryantalistlerin doğrudan Oryantalist gelenek içinde yer aldığı ve hiçbir yerde yazarların belirleyici mührünü gösteren metinsel bir alana yer verilmediği iddia edilir. Said'in yazarların yazılarına dair analizinden elde edilebilecek tek şeyin, onların, jenerik bir mühre sahip olmaları olduğu gösterilmeye çalışılır. Jenerik mühür, herhangi bir bilim adamını bir 'lonca' bilim adamı olmasından dolayı ayırt edici kılan, ancak 'belirleyici' olması zor olan yani tıpkı Foucault'nun Kant, Marx ve Freud da dahil kendinden önceki başkalarının kendi kati belirleyici mühürlerine sahip olması gibi, hususi bir söylemin paradigmatic yapısını değiştirme veya bu yapıda bir değişikliğe katkıda bulunma kabiliyetine sahip olmayan jenerik bir mühre sahip olmalarıdır. Bu bağlamda Said için Oryantalizm, kesin, tarih üstü bir karaktere, 'müşterek bir kimliğe' sahip olduğu gibi Doğu hakkında yazan herkes de Oryantalist olduğundan doğrudan o paradigmatic kimliğe aittir (Hallaq, 2020, s. 63-64). Ancak diyebiliriz ki Said, bilginin söylemsel koşulları noktasında Şarkiyatçı metinlerin sadece bilgiyi değil, tarif eder gördükleri gerçekliğin kendisini de yaratabilir olduklarını ifade ederken (Said, 2017, s. 104-105) şuna da dikkat çekmek ister. Oryantalizm entelektüellerin bir gerçekliği nasıl yarattıklarıyla da ilgilidir ve edebi entelektüellerin bir gerçeklik yaratma becerisini kınamaktan ziyade takdir etmek için yola çıkar ve Said, onların ideolojik körlüklerini çarpıcı bir şekilde gösterirken, onlara öykünmeye çalışır (Brennan, 2005, s. 102). Yani Said için Oryantalist yazar, ya da entelektüel yaratıcı bir konumdadır. Fakat bu noktada Said'in gerçekte bundan üreyecek metinlerden belirli bir yazarın yaratıcılığının değil, bu gelenek ya da söylemin varlığının sorumlu olduğunu belirtmesiyle de (Said, 2017, s. 104-105) yaratıcı yazar nosyonu, söylemsel ve metinsel yazarla birlikte anılmaya başlanır. Bu anlamda onun tavrının insan müdahalesinden muaf olmayan bir metinsel iktidar örneği sergilediğini ama bunda Foucaultcu söylem teorisinin etkisiyle bireysel mühürle birlikte jenerik mührün de devreye girdiğini

** Foucault ve Said'in direniş yönündeki tavrını Allan Megill'in kullandığı alegoriden hareketle verebiliriz. Megill 'Godot'yu Beklerken'i Heidegger'in projesine uygun düşen bir alegori olarak verirken Foucault'nun projesine uygun düşen alegori olarak ise 'Godot'nun peşinden koşarken'i verir, ama buna Godot'nun kendisini hiçbir zaman yakalatmayacağını anlaşılmaması şartını ekler (Megill, 2012, s.382). Biz bu alegoriyi Said'in bakışından Derrida ve Foucault için uyguladığımızda diyebiliriz ki 'Godot'yu Beklerken' Derrida'ya, 'Godot'nun Peşinden Koşarmış gibi Yaparken' Foucault'ya uygun düşen alegori olacaktır. Said'in kendisi için de 'Metinde yazarı beklerken'i verebiliriz.

söyleyebiliriz. Öyleyse Said'de yazar söz konusu olduğunda onunla ilgili hem çok fazla hem de çok az anlam çıkarttığını ve hümanizmdeki melezliği burada da gördüğümüzü dile getirebiliriz. Bir taraftan, Oryantalist geleneğinde yazar, belirleyici bir mühre sahip iken öte taraftan şarkiyatçı yazarın etkileyici bir biçimde ölü olduğu ilan edilmiştir. Çünkü bu söylemsel teşekkülde yazar, silinmiş bir varlık olarak görünmektedir. Böyle bir durumda ise Said'in düşüncesinde yazarın, niçin Foucault'nun ölü yazarına benzemeye başladığı ve Said'in bu önemli konuda Foucault'yla uyuşmazlığını kaydetmeye niçin zorunlu hissettiği sorularına karşı (Hallaq, 2020, s. 80-81) bu kez de Said'in postyapısalcı konumunu işaret edebiliriz. Çünkü kendisi bir taraftan dünyevi postyapısalcı bir tavrı savunurken diğer taraftan metni savunması gibi yazarı da dünyevi bir koşulla ama metinsel bir konumda sunmaya dikkat eder. Ancak Said, yazar temasında yazar yerine kâtibî geçirmek isteyen Barthes ile dolayısıyla Foucault ile aynı tarafta yer almaz. Çünkü Barthes'ın kâtibî, işlevi basitçe yazmak olan kişisiz ve bedensiz bir eldir (Seymour, 2021, s. 49). Oysa Said, yazar yerine birini geçirecek olsa bu büyük ihtimalle entelektüel olurdu. Tüm bunlara rağmen Said'in metin analizinde Foucault'nun klasik söylemine kıyasla daha fazla varlık kazanıyor gibi görünse de yazarın rolü hâlâ sınırlıdır: Said, yazarları metin üreticilerinden ziyade metnin bir parçası olarak ele alma eğilimindedir (Chittiphalangsri, 2009, s. 4) ve Said, yazarın mührüne alan açma çabasına rağmen, edimselliğe metafiziksel bir güç kazandıran bir söylem teorisini etkili bir şekilde benimsemektedir (Hallaq, 2020, s. 49).

Sonuç

Çağdaş felsefede 'yazarın ölümü' deyince ilk akla gelen isimlerin Nietzsche, Mallarmé, Barthes ve Foucault olduğunu söylediğimizde kimsenin buna itirazı olmayacaktır. Çünkü yazarın ölümünü bu isimlerin getirdiği yüklemelerden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Bu isimlerle birlikte yazarın ölümüyle birlikte ele alınması gereken bazı kavramlar da mevcuttur. Bunlar merkezî özne eleştirisi, metinsellik ve okurun doğumudur. Öne çıkan tartışmalarda Foucault ismi sürpriz olmasa da bu tartışmaların önemli bir yerinde, yani yazar-metin kavşağında duran Said ismi daha göz ardı edilen tarafı oluşturur. İlk isim olarak Foucault, modern düşüncenin kurucu özne fikrine karşı söylemin düzenini inşa ederken özneyi de söylemin değişken ve kompleks bir işlevi olarak inceler. Metin noktasında ise Derridacı metinselliğe karşı dünyevi postyapısalcılık adı verilen tarafta yer alan Foucault, öznenin ve insanın ölümünü ilan ederken aynı zamanda bu ölümle akrabalığı olan yazarın ölümünü de ilan eder. Özneyi merkezsizleştirirken metnin de merkezsizleştirilmesini savunur. Yazar, metinde otoriteyi temsil ettiğinden ortaya çıkacak bu boşluğa da dikkat çeker. Foucault'ya göre yazan özne metinde, kendi özel bireyselliğinin işaretlerini iptal etmeli ve yazma oyununda ölü adam rolünü üstlenmelidir. Dilin inşa ettiği labirentten çıkış ancak ölümle ya da yazarın ölümüyle mümkündür. Diğer taraftan Oryantalizm'i bir söylem olarak inceleyen Said'in ise Oryantalizm'de Foucaultcu bilgi-iktidar meselesinden hareket etmesine rağmen iki kutuplu postyapısalcı varyantta Derridacı metinsellik ile Foucaultcu dünyevi postyapısalcılığı uzlaştırmaya çalıştığını ve yaratıcı yazarlıkla onları aştığını söyleyebiliriz; çünkü Said bir yandan metnin önemini kabul ederken diğer yandan metinleri dünyevi olarak kabul eder ve Foucault'nun söylem teorisini metinsel temsiliyetler teorisine dönüştürür. Bir hümanist olarak yazarın ölümüne karşı çıkan Said, metinde de yazarın damgasını savunur. Said'in bu tavrı filolojik hermeneutik olarak görülür. Foucault'nun öznel niyetlere başvuruya kök saldıgı gerekçesiyle hermeneutiği reddettiği yerde (Hekman, 1999, s. 235) Said, tam da bu gerekçeyle filolojik hermeneutiğe müracaat eder. Ancak her şeye rağmen Foucault ve Said'in tavırları şöyle bir benzerlik arz eder. Foucault'ya "Yazar Nedir?" için yöneltilen eleştiri, tersi bir yönde bu kez Said'e *Oryantalizm* adlı eserinden hareketle yöneltilir. "Yazar Nedir?"de 'Yazar nedir?' sorusuna 'Kimin konuştuğunun ne önemi var?' sorusuyla başlayıp ve hiç önemi olmaması gerektiği cevabıyla bitirmesine rağmen Foucault'nun burada kimin konuştuğuna dolayısıyla yazarın neden önemli olduğuna dair en uç örneği sunup bütün bir söylemselliği kuran ve sonsuza dek çevreleyen bir üst-yazar figürü sunduğu iddia edilir (Burke, 2008, ss. 89-90). Diğer taraftan Said'in de yazarı savunmasına rağmen *Şarkiyatçılık*'ta 'belirleyici bir mühür' bırakmış bir yazar örneği sunmadığı eleştirisi yapılır (Hallaq, 2020, s. 63-64). Bizce bu durum, her iki ismin kullandığı söylem teorisine alakalıdır. Foucault'da söylemin değişken ve kompleks bir işlevi olarak ortaya çıkan özne, Said'de söylemin kurucusuna dönüşür. Bununla bağlantılı olarak yazar söz konusu olduğunda Foucault yazarın ölümünü Said

aktif bir şekilde hayatta kalmasını savunurken yazarla alakalı hem çok fazla hem de çok az anlam çıkartıldığını ve Said'in hümanizmdeki melezliğini burada her iki isimde de gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Çıkar çatışması:	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Mali destek:	Yazar bu çalışma için mali destek almadığını bildirmiştir.
Etik kurul onayı:	Yazar bu çalışmada etik kurul onayına gereksinim duymadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Ahmad, A. (1995). *Teoride sınıf, ulus, edebiyat: Jameson, Salman Rüşdi, Edward Said Eleştirisi* (A. Fethi, Çev.). Alan Yayıncılık.
- Barthes, R. (2013). *Dilin çalışma sesi* (A. Ece, N. K. Sevil, E. Gökteke, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Best, S.-Kellner D. (2011). *Postmodern teori* (M. Küçük, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Brennan, T. (2011). Edward Said: American theory and the politics of knowledge. *Atlantic Studies*, 2(1), 93-103. <https://doi.org/10.1080/1478881052000341738>
- Burke, S. (2008). *The Death and Return of the Author*. Edinburgh University Press.
- Callinnicos, A. (2001). *Postmodernizme hayır* (Ş. Pala, Çev.). Ayraç Yayınevi.
- Carroll, D. (1978). The subject of archeology or the sovereignty of the episteme. *MLN*, 93(4), 695-722. <https://doi.org/10.2307/2906601>
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe tarihi*. Say Yayınları.
- Chittiphalangsri, P. (2009). The author in Edward Said's orientalism: The question of agency. *Manusya Journal of Humanities*, 12(4), 1-17. <https://doi.org/10.1163/26659077-01204001>
- Erkan, M. (2005). *Samuel Beckett: İfadenin arayüzeyi/arayüzeyin ifadesi*. Çizgi Kitabevi.
- Foucault, M. (2012). *Raymond Roussel: Ölüm ve labirent* (S. Kılıç, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Sonsuza giden dil* (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Güzel tehlike*. (S. Kılıç, Çev.). Metis Yayıncılık.
- Foucault, M. (2017). *Kelimeler ve şeyler* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2022). *Bilginin arkeolojisi* (V. Urhan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Goldman, L. (2014). Yazar nedir? Foucault ile söyleşi, *Sonsuza giden dil* içinde (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Gutting, G. (2010). *Foucault*. (H. Gür, Çev.). Dost Kitabevi.
- Hallaq, W. B. (2020). *Şarkiyatçılığı yeniden düşünmek* (A. Demirhan, Çev.). Ketebe Yayınları.
- Hekman, S. (1999). *Bilgi sosyolojisi ve hermeneutik* (H. Arslan ve B. Balkız, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Jir, J. S. (2015). Orientalism's discourse –Said, Foucault and the anxiety of influence. *Euramerica* 45(2), 279-299.
- Lamarque, P. (2016). *Yazmanın zavallılığı ve yazarın ölümü üzerine* (B. Denizci, Çev.). Sub Yayınları.
- Lorenzini, D.-D., Arnold I. (2020). Giriş, *Eleştiri nedi? Kendilik kültürü, Foucault içinde* (M. Erşen, Çev.) 11-29. Ayrıntı Yayınları.
- Manoochehri, A. (2016). Edward Said: An emancipatory narrative. *International Journal of Humanities and Social Science*, 6(10), 144-149.
- Megill, A. (2012). *Aşırılığın Peygamberleri* (T. Birkan, Çev.). Say Yayınları.
- Mitchell, W.J.T. (2011). Seküler kehanet: Edward Said'in hümanizmi. H. Bhabha ve W. J. T. Mitchell (Yay. haz.), *Edward Said ile Konuşmaya Devam* içinde (ss. 137-148) (H. Doğan, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014). *Güç İstenci* (N. Epçeli, Çev.). Say Yayınları.
- Nixon, J. (2006). Towards a hermeneutics of hope: The legacy of Edward W. Said. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 27(3), 341-356. <https://doi.org/10.1080/01596300600838793>
- Oksala, J. (2022). *Foucault'yu nasıl Okumalıyız?* (B Şannan, Çev.). Runik Kitap.
- Radhakrishnan, R. (2010). Edward Said and the possibilities of humanism. A Iskandar ve H. Rustom (Yay. haz.), *Edward Said: A Legacy of Emancipation and Representation* içinde (ss. 431-447). University of California Press.
- Rosenau, P. M. (1998). *Post-modernizm ve Toplum bilimleri* (T. Birkan, Çev.). Ark Yayınları.
- Said, E. (2009). *Başlangıçlar: Niyet ve yöntem*. (F. B. Aydar, Çev.). Metis Yayıncılık.
- Said, E. (2017). *Şarkiyatçılık: Batı'nın şark anlayışları*. (B. Yıldırım, Çev.). Metis Yayıncılık.

- Said, E. (2020a). Dünya, metin ve eleştirmen. T. Birkan (Yay. haz., Çev.) *Kış Ruhu* içinde (ss. 139-168). Metis Yayınları.
- Said, E. (2020b). *Hümanizm ve demokratik eleştiri* (Ç. Dedeoğlu, Çev.). Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Said, E. (2020c). Kültür ile sistem arasında eleştiri. T. Birkan (Yay. haz., Çev.) *Kış Ruhu* içinde (ss. 219-279). Metis Yayınları.
- Seymour, L. (2021). *Roland Barthes'in yazarın ölümü*. (İ. Topçuoğlu, Çev.). Ketebe Yayınları.
- Siddiqi, Y. (2005). Edward Said, humanism, and secular criticism. *Journal of Comparative Poetics*, 25, 65-82.
- Sözen, E. (2017). *Söylem*. Profil Kitap.
- Turanlı, G. (2022). *Edward Said: Oryantalist söylem analizinin metodolojik temelleri*. Çizgi Kitabevi.
- Utku, A. (2001). Yazı oyunundaki ölü adam: Yazarın ölümü ve Foucaultcu retorik. *DoğuBatı Düşünce Dergisi*, 4(14), 187-194.
- Utku, A. (2002). Edward Said, oryantalizm ve postyapısalcı/postmodern başvurunun düşündürdükleri: Bir metodolojik tartışma. *Doğu Batı: Oryantalizm II*, 20, 219-235.
- West, D. (2013). *Kıta Avrupası felsefesine giriş* (A. Cevizci, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Young, R. J. (2016). *Postkolonyalizm* (B. Toksabay Köprülü ve S. Şen, Çev.). Matbu Kitap.